

Ключевые слова: воспитание, национальное воспитание, система национального воспитания, этнизация воспитания, национальные концепции воспитания, традиции, обычаи, культура, ценности, народ, государство, геополитическая реальность мира.

Boyko S. M. Philosophical principles of the national system of education in Ukraine.

The main attention in this article is given to the importance of the study of the philosophical foundations of the national system of education at the present stage, particularly on the issue for the ethnization of the education. Its offered a review of the scientific literature, which reveals the need for a searching of the new model of development of Ukraine, such a model that would work, at first in Ukraine as a geopolitical reality in the world, and leading in many ways, and secondly in Ukraine, which among the most important interests should also study the interests of its citizens, regardless of whether they are in the country or abroad.

Keywords: education, national education, national system of education, ethnicization of education, national concept of education, traditions, customs, culture, values, people, the state, the geopolitical reality of the world.

УДК 101.2 + 13 + 17.022.1

Будз В. П., Гоян І. М.

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ, МОРАЛЬНИЙ ТА СОЦІАЛЬНО-ІДЕОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОСОФІЇ У СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ

У статті досліджується антропологічний, моральний та соціально-ідеологічний потенціал філософії. На основі філософії на інструментальному рівні через дискурс інтегральних гуманних цінностей можна впливати на вирішення конфліктних ситуацій в українській дійсності. Проблеми, які пов'язані із особливостями і перспективами української освіти та науки і місцем філософії у них, аналізуються у працях таких українських науковців, як В. Андрущенко, Ф. Андрушкевич, М. Аришиєвська, І. Бідзюра, А. Бичко, Т. Глоба, Д. Дзвінчук, Л. Губерський, А. Євтодюк, В. Лутай, А. Мазак, В. Огнев'юк, Г. Стасюк, О. Уваркіна, М. Швед.

Ключові слова: антропологічний потенціал філософії, моральний потенціал філософії, соціально-ідеологічний потенціал філософії, українська освіта та наука.

В українському суспільстві на даний час у зв'язку із змінами в системі української освіти і науки ведеться дискусія з приводу того, як? яким чином? та в якому обсязі? викладати та розвивати ті чи інші наукові дисципліни (у тому числі філософію) у середній та вищій школі.

Зазвичай в умовах української дійсності пріоритет у питаннях ліміту часу та коштів на розвиток наук за рахунок державного бюджету надається природничим та технічним наукам, а гуманітарні науки, зокрема філософія та її розмаїті галузі залишаються на маргінесі української науки. Філософія ґрунтовно не викладається у середній школі, а у вищій школі філософські дисципліни пропонуються студенту для вивчення на вибір. Слід констатувати також відсутність державних замовлень на фундаментальні філософські дослідження та відповідно відсутність їхнього фінансування. Тому фундаментальні філософські дослідження проводяться переважно в межах робочого часу викладачів вищих навчальних закладів на основі їх альтруїзму та любові до філософії.

Такий стан справ є зрозумілим з прагматичного боку, оскільки філософія та її галузі не дають безпосереднього практичного результату, який мав би фінансовий вимір та є так би

мовити “дотаційними”, оскільки фундаментальні філософські дослідження торкаються нібито загальнозрозумілих речей та проблем, які можуть розв’язуватись кожним на свій розсуд. У суспільстві, з точки зору А. Гусейнова, спостерігається “...тенденція, яка ґрунтовно закріплена у суспільній свідомості, яка полягає в тому, що філософів не люблять” [1]. А. Гусейнов вважає, що “можна виділити три групи людей, які не люблять філософів. Це – а) обивателі, люди з вулиці, прості люди, що живуть своїми життєвими турботами; б) люди влади, які представляють суспільство, соціум, говорять і діють від їх імені; в) представники інших – нефілософських – сфер інтелектуальної праці, ті, кого можна назвати фахівцями. У кожній з цих груп існують свої підстави не любити філософів, бути по відношенню до них настороженими або навіть ворожими” [1]. Проте така “недооцінка” філософії та її можливостей впливу на суспільство є, на наш погляд, причиною виникнення розмаїтих конфліктних ситуацій, які проявляються не тільки на рівні філософських та світоглядних дискусій, а є безпосередньою причиною мотивів поведінки в соціальному просторі.

Проблеми, які пов’язані із особливостями і перспективами української освіти та науки та місцем у ній філософії не залишають байдужими українських науковців, які аналізують специфіку розвитку освіти та концептуальні основи філософії освіти. Зокрема філософську складову освіти у методологічному аспекті аналізують В. Андрущенко та Л. Губерський [2]. Також В. Андрущенко вивчає методологічні принципи філософської рефлексії освіти [3], аналізує інноваційний розвиток освіти в стратегії “українського прориву” [4], специфіку вищої освіти в пост-болонському просторі [5]. В. Андрущенко та В. Лугай досліджують філософську специфіку освіти в Україні [6]. А. Євтюк здійснює аналіз освіти у контексті синергетичної парадигми [7]. І. Бідзюра вивчає розвиток української освіти і науки в умовах трансформації суспільства [8]. Ф. Андрушкевич аналізує проблеми реформування університетської освіти у складних сучасних умовах [9]. А. Бичко вивчає національні аспекти філософської освіти в Україні [10]. О. Уваркіна досліджує націотворчий потенціал української освіти в умовах глобалізації [11] та освітній потенціал української нації [12]. Проблеми гуманізації української освіти вивчають М. Арцишевська [13], М. Швед [14], Т. Глоба [15], Д. Дзвінчук, А. Мазак, Г. Стасюк [16], В. Огнев’юк [17].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Як бачимо більшість досліджень по поставленій нами проблемі є тільки дотичними до неї, оскільки науковці не аналізують моральний, антропологічний та соціально-ідеологічний потенціал філософії, а акцентують увагу переважно на загальних особливостях розвитку освіти, концептуальних особливостях філософії освіти та її визначають її гуманістичний потенціал.

Формулювання мети статті. Вивчення морального, антропологічного та соціально-ідеологічного потенціалу філософії у межах української філософії та освіти і виявлення його перспектив як інструменту вирішення складних суспільно-політичних проблем українського сьогодення є метою нашого дослідження.

Філософія як сфера реалізації людського духу має перш за все антропологічний потенціал уже в природі свого виникнення. Вона формується не просто як випадковість людського духу, а як його необхідна складова, за допомогою якої людина пристосовується до буття та проявляє свою творчу силу у пізнанні першооснов буття і сутності його явищ.

Виникнення філософських питань та формування філософських категорій безпосередньо має антропологічний вимір. Поява філософії зумовлена антропологічними чинниками, як, наприклад, вважають Платон та Аристотель. На думку Платона, “...філософу властиво відчувати... здивування. Воно і є початок філософії...” [18, с. 208]. Подібне міркування висловлює Аристотель, який вважає, що “...здивування спонукає людей філософствувати” [19, с. 69]. З точки зору М. Гайдегера, людина спонтанно прагне до пізнання основ тих чи інших явищ, оскільки “...прагнення до засад наповнює людське

уявлення ще до того, як воно починає займатися обґрунтуванням висловлювань. Прагнення до засад... панує всюди..." [20, с. 20]. У подібному аспекті висловлюється І. Кант, який обґрунтовує думку, що "...зоряне небо наді мною і моральний закон в мені" [21, с. 499] наповнюють людську душу "...сильним здивуванням і благоговінням..." [21, с. 499]. При цьому з точки зору І.Канта "людський розум... має незвичайну долю: його обсідають питання, яких він не може відкинути, бо вони задані йому його власною природою..." [22, с. 15]. В такому контексті філософія – це відповідь людини на свої власні враження і проблеми, які виникають перед природним і соціальним світом, наприклад, здивування, благоговіння, страх, відчай, турботу. Ці екзистенційні переживання заставляють людину бути активною у пізнанні світу та самої себе.

Фундаментальні філософські питання у цілому ставляться людиною на основі її антропологічних якостей, можливостей емпіричного і теоретичного пізнання, порогу людських відчуттів, можливостей людського розуму, тимчасової тривалості людського життя (смертності людини), її фізичної слабкості і необхідності захисту від негативних умов природного і суспільного буття.

У свою чергу формування філософських понять та категорій, зокрема сенсу людського буття, уявлення про простір і час залежать від антропологічної природи людини, зокрема її відчуттів, здатностей розуму, її смертності. Зокрема смертність людини є підґрунтям постановки фундаментальних філософських питань у соціально-філософському, етичному, аксіологічному аспектах, оскільки із смертністю людини пов'язана постановка питань сенсу людського буття, його основних цінностей, мети, завдань.

В такому сенсі філософія вирішує найважливіші світоглядні питання, які в той же час впливають із антропологічних потреб. Тому її вивчення у середній чи вищій школі є необхідним не тільки суто із наукової точки зору, а із екзистенційного та соціального боку. Якщо молода людина не буде мати принаймні теоретичних шляхів вирішення складних життєвих ситуацій, то це безумовно провокуватиме у суспільстві перманентні конфлікти, оскільки людина в процесі соціалізації не зможе засвоїти основних світоглядних орієнтирів та соціальних очікувань, які пов'язані із аксіологічними чи етичними питаннями.

Тому вивчення філософії в системі освіти повинно орієнтуватись не на історію філософії, а на вивчення проблемних питань у тій чи іншій сфері людського життя. У цьому випадку філософія мала б створювати методологічне підґрунтя не тільки для окремих наук, а бути основним світоглядним та методологічним орієнтиром для вирішення життєвих проблем, з якими постійно зустрічається людина.

Однією із антропологічних особливостей філософії є її національний характер, оскільки ментальний склад нації визначає характер філософування, як вважає Д.Чижевський [23]. Тому якщо обмежити викладання філософії у середній та вищій школі, то це означатиме, на наш погляд, також обмеження розвитку національної української філософії, оскільки українська ментальність може стати підґрунтям для розвитку оригінальної української філософії. Якщо ж таке обмеження у сфері викладання філософії відбувається, то відповідно українці не зможуть проаналізувати причини власних суспільно-політичних проблем, а будуть переважно використовувати та інтерпретувати ідеї філософів, які належать до інших культурно-історичних обставин. Така ситуація безумовно створює перешкоди для практичної реалізації тих теоретичних ідей, які висловлені в інших координатах соціального простору і часу. Тому для вирішення проблем в українській дійсності необхідно використовувати на інструментальному рівні ідеї українських філософів, які аналізують проблемну ситуацію безпосередньо перебуваючи в ній, розуміючи суть проблеми на ментальному та інтуїтивному рівні.

В такому розумінні та чи інша національна філософія відображає такий

антропологічний фактор як дух нації, а також її основні цінності, які є показниками антропологічних потреб нації. Тому національна філософія відображає сутнісні особливості нації та її екзистенційні сподівання. Відповідно якщо не розвивати національну філософію, то не буде розвиватись національний дух, який оригінально сприймає дійсність та не будуть вирішуватись проблеми, які виникають на українському ментальному ґрунті.

У цьому аспекті історична спрямованість української філософії, а в цілому українського духу в історії розвитку української філософської думки переважно до морально-етичної та аксіологічної проблематики відображає, на наш погляд, проблемність суспільного буття українців впродовж багатьох століть. Українці постійно перебувають під загрозою асиміляції та знищення з боку ворожого соціального оточення, а це відповідно впливає на характер морально-етичних та аксіологічних пошуків у галузі філософії з метою обґрунтування оптимального способу соціальної взаємодії та пошуку універсальних цінностей людського співжиття.

На даний час актуальність морально-етичної та аксіологічної проблематики в українській філософії не вичерпується, оскільки, на наш погляд, вирішити складні суспільно-політичні проблеми українського сьогодення можливо переважно на основі розширення дискурсу національної ідеї, яка б ґрунтувалася на солідарних цінностях та почуттях українських спільнот. Філософія в такому аспекті мала б стати інструментом вирішення складних суспільних проблем. Вона мала б стати основою світоглядної та аксіологічної солідарності українців та слугувати методологічною основою для розвитку гармонійних та стабільних суспільних взаємодій.

На основі філософського дискурсу, зокрема гуманістичного відбулись позитивні зміни у тих чи інших суспільствах, оскільки обґрунтування людини та її свободи як найвищої цінності відбувається на основі філософських ідей. Якщо обмежувати викладання філософії та філософських дисциплін у середній та вищій школі, то це може вплинути на зростання конфліктності українського суспільства.

У цьому контексті поява у XIX столітті українського романтизму та українського націоналізму зумовлена складними політичними процесами, які були пов'язані із усвідомленням своєї ідентичності та потребою боротьби за незалежність. У свою чергу вираження української філософії у формі публіцистики та літератури відображає також складні політичні процеси, які пов'язані із заборонаю української мови.

Філософія розвиває в людині, на наш погляд, такий антропологічний феномен, як творчість. Саме на творчий потенціал повинна бути зорієнтована українська освіта та наука.

Освіта та наука в Україні, на наш погляд, повинні бути зорієнтовані не на отримання ерудованої людини, яка володіє багатоманітністю знань і фактів, а на формування активної людини, яка може творчо та нестандартно підходити до вирішення проблемних життєвих ситуацій.

У цьому аспекті важливим методом філософської освіти та науки є проблемний метод, який може задіяти і "розбудити" антропологічний потенціал людини, потенціал її творчості. Філософія на рівні проблемного методу може забезпечити розмаїті наукові та освітні галузі креативним потенціалом, який буде ґрунтуватися на постановці есенціальних питань, які спрямовані на пошук першооснови та сутності явища. Пізнання причин і сутності явищ, їх законів і закономірностей спонукає людину шукати нестандартні шляхи мислення.

Філософія у сфері української освіти та науки мала б виконувати методологічну функцію і використовуватись та застосовуватись в освітньому процесі, починаючи із загальноосвітньої школи.

Слід зорієнтувати навчання в українській середній та вищій школі, на наш погляд, на написання та розробку інноваційних робіт, які розкривали б творчий потенціал людини,

тобто фактично проводити навчання у проблемному напрямку, а не в контексті екстенсивного накопичення фактів та формування ерудованої людини. Тому у вищій школі пріоритетним є формування не ерудованої людини, а творчої людини, яка самостійно здатна вирішувати складні питання та самостійно приймати рішення.

В такому ракурсі на рівні філософської освіти необхідно відмовитись від перекладного та інтерпретативного історико-філософського характеру філософських досліджень, який полягає переважно у перекладі текстів філософів на українську мову та вивченні поглядів філософів та їх вчень. Слід спрямувати філософську освіту в креативне русло, розвивати соціально-філософські, етичні, аксіологічні ідеї, які б на конкретному прикладі складних суспільно-політичних умов українського сьогодення вирішували проблеми в Україні. Необхідно акцентувати увагу на проведенні самостійних фундаментальних філософських досліджень, які б мали інноваційний зміст, а не мали тенденцію до плагіату. У цьому аспекті варто було б зорієнтувати науковий потенціал не написання підручників з тієї чи іншої філософської чи іншої наукової дисципліни, а одноосібні чи колективні монографії, які б на фундаментальному рівні узагальнювали чи вирішували суспільні проблеми.

У такому ракурсі вивчення філософії слід було б розпочати ще в середній школі. Вища школа б мала б акцентувати зусилля не на повторному чи поглибленому вивченні елементів середньої школи, а на “випуск” науковців, які б вміли вирішувати складні суспільно-політичні проблеми. У цьому вимірі основний зміст навчання у вищій школі мав би бути зорієнтований на інноваційні розробки та залучення студентів у наукових дослідженнях.

Виходячи із вище наведених міркувань, найбільш перспективними для середньої та вищої освіти мали б бути, на наш погляд, такі філософські галузі, як етика, естетика, аксіологія, праксеологія, логіка та й зрештою онтологія та гносеологія, оскільки без розуміння сутності та першопричин явищ неможливо обґрунтувати у власному світогляді ті чи інші фундаментальні моральні цінності та сенси.

Методологічна функція філософії у системі української освіти повинна бути спрямована не тільки на есенціальний бік наукової творчості, бути спрямованою на пошук сутності явищ, але також на аксіологічний, етичний та естетичний бік виховання людини. У цьому аспекті філософія може реалізувати свій моральний потенціал в освітній сфері.

На наш погляд, у процесі отримання людиною освіти більше значення має не вивчення чи навчання того чи іншого предмету, а виховання людини у контексті етичних та естетичних цінностей, власне аксіологічне виховання людини, а через неї й суспільства.

Філософія здатна суттєво доповнити педагогічний потенціал виховання філософсько-аксіологічною специфікою, зорієнтувати виховання молодого української людини на етичні та естетичні ідеали та цінності.

На наш погляд, брак предметного класичного розуміння цих світоглядно-аксіологічних категорій, які зорієнтовані на гуманізм та добродійність є причиною формування негативних явищ в українській суспільно-політичній дійсності.

У вимірі таких міркувань основний зміст виховання та навчання у середній та вищій школі слід зорієнтувати на формування моральних цінностей. Зокрема слід зорієнтувати виховання молодого українського покоління в руслі гуманістичних цінностей, які були б спрямовані не на матеріальний інтерес, а на цінності патріотизму, гідності, чесності, довіри, солідарності.

В такому аспекті морально-виховний потенціал філософії полягає в тому, що на основі філософських ідей можна виробити шляхи інтеграції українського суспільства на основі інтегральних національних цінностей. В той же час моральний потенціал філософії має безпосередній зв'язок із соціально-ідеологічним потенціалом як інструментом вирішення складних суспільно-політичних проблем в межах тієї чи іншої спільноти.

Соціально-ідеологічний потенціал філософії як інструмент вирішення складних суспільних проблем полягає у тому, що відсутність поглибленого вивчення філософських дисциплін у сфері української освіти, стало на наш погляд, однією із основних причин конфліктів, які виникають в українському суспільстві, в тому числі сепаратизму на Сході України. Перш за все відсутній філософський дискурс та розробка національної ідеї, основних національних цінностей стала причиною відсутності на моральному рівні злагоди та патріотизму між українськими громадянами, що спричинило розростання суспільно-політичних конфліктів.

Якщо б у процесі виховання та навчання українських громадян у процесі їх соціалізації впроваджувались цінності гуманізму (зокрема поваги до людини та її життя), патріотизму (любові до батьківщини, відданість батьківщині), солідарності, толерантності, людської свободи, відповідальності, або принаймні українці виховувались би у контексті християнських цінностей та християнської етики, на основі яких впроваджувався б “культ” людської особистості і абсолютної цінності людського життя, то відповідно військовий конфлікт у таких масштабах, у яких він відбувається на даний час на Сході України, коли присутні масові жертви серед населення був би неможливий. Сепаратизм і тероризм, які мають місце на даний час на Сході України якраз ґрунтуються на відсутності поваги до людини, до цінності її життя, свободи, її власності, відсутності солідарності, толерантності та гуманізму, а останні є фундаментальними соціально-філософськими, етичними та аксіологічними категоріями.

Якщо в спільноті перманентно поширювати відповідні гуманні та солідарні інтегральні дискурси на основі філософських концепцій, то відповідно та чи інша спільнота буде мати тенденцію налагоджувати суспільні відносини на основі загальноприйнятих цінностей.

У цьому аспекті агресивність тієї чи іншої спільноти ґрунтується на ідеях боротьби, на конфліктологічних ідеях, ідеях месіанізму, які також поширюються філософськими засобами. Можливо агресивна поведінка Росії на міжнародному рівні зумовлена якраз домінуванням в російській ментальності діалектичного та історичного матеріалізму, провідною ідеєю якого є ідея боротьби між спільнотами на основі протиставлення класів та матеріальних інтересів, а також ідея месіанізму певного суспільного класу. Саме матеріальний інтерес та віра у виключність та обраність, на наш погляд, є причиною здійснення Росією анексії Криму та причиною підтримки Росією сепаратизму на Сході України, оскільки альтернативних ідеологічних інтересів, які були б мотивами такої агресивної поведінки назвати складно.

Домінування у тому чи іншому суспільстві матеріалізму як провідної філософської парадигми свідчить про перевагу матеріальних потреб над свідомістю, духом, власне духовними потребами. Тому в аксіологічному сенсі економічні (матеріальні) потреби є визначальними перед соціальними і духовними. Проте матеріальне забезпечення людини не може бути гарантією розвитку солідарності, толерантності та гуманізму, які формуються у контексті філософського дискурсу, власне на основі етики та аксіології. Тому пріоритетним завданням у галузі української освіти має бути навчання та виховання людини не у вимірі природничих та технічних, а гуманітарних наук, які б забезпечували високий рівень солідарності та патріотизму серед українців.

Висновок і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Основною причиною конфліктів, які виникли на даний час у межах українського суспільства, (яке на даний час перебуває не просто в стані війни та під загрозою втрати незалежності і державності, але в стані світоглядно-інформаційних та аксіологічних війн) є, на наш погляд, зіткнення світоглядних систем, які пропонують розмаїті аксіологічні схеми та відповідно мотиви діяльності людини. На світоглядному рівні українцям пропонуються розмаїті

цінності та світоглядно-ідеологічні мотиви, які власне й є причиною конфліктів із застосуванням фізичної сили та зброї. У цьому аспекті конфліктність сучасного українського суспільства полягає не в конфлікті політичних сил, а відображає конфлікти світоглядно-аксіологічного характеру, оскільки конфліктуючі суб'єкти, на наш погляд, мотивуються у своїх діях відмінними цінностями, зокрема повагою до людини та гуманізмом з одного боку та нехтуванням людини та неповагою до неї з іншого боку.

Для того щоб уникнути конфліктів в українському суспільстві у подальшому, для того щоб знайти шляхи вирішення складних проблем сьогодення на інструментальному рівні, на наш погляд, необхідно акцентувати увагу в межах середньої та вищої освіти на антропологічному, моральному та соціально-ідеологічному потенціалі філософії, який може на інструментальному рівні через пропозицію певних інтегральних цінностей впливати на вирішення конфліктних ситуацій в українській дійсності. Дослідження цих аспектів впливу філософії на освіту та виховання людини є, на наш погляд, перспективним у контексті інструментального впливу філософії на процеси життєдіяльності людини і суспільства.

Література:

1. Гусейнов А. А. Почему не любят философию и философов? [Электронный режим] / А. А. Гусейнов. – Доклад на заседании теоретического семинара Института философии РАН “Философия в публичном пространстве” 10 марта 2015 года. – Режим доступа : <http://iph.ras.ru/page23439754.htm>
2. Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти / В. Андрущенко, Л. Губерський. – К. : “МП Леся”, 2008. – 568 с. – (Філософія освіти : пошук пріоритетів : у 7 кн. ; кн. 3).
3. Андрущенко В. П. Основні методологічні принципи філософської рефлексії освіти [Текст] / Віктор Петрович Андрущенко // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 5–8.
4. Андрущенко В. П. Інноваційний розвиток освіти в стратегії “українського прориву” / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – 2008. – № 2. – С. 10–18.
5. Андрущенко В. П. Вища освіта в пост-болонському просторі : (спроба прогностичного аналізу) / В. П. Андрущенко // Філософія освіти : [зб. наук. праць]. – 2005. – № 2. – С. 6–19.
6. Андрущенко В. Філософія освіти в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку [Текст] / В. Андрущенко, В. Лутай // Наукові записки Академії наук вищої школи України. – 2004. – Вип. 6. – С. 59–72.
7. Євтодюк А. В. Спроба філософського аналізу освітньої системи в контексті синергетичної парадигми / А. В. Євтодюк // Теоретично-методичні засади вдосконалення підготовки кадрів у вищих закладах освіти : [збірн. наукових праць першої науково-практичної конференції 1–2 червня 2000 р]. – Запоріжжя : ЗДТУ, 2000. – С. 97–103.
8. Бідзюра І. П. Розвиток української освіти і науки в умовах трансформації суспільства / І. П. Бідзюра // Мультиверсум : Філософський альманах : [збірник наукових праць] / Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К. : Український Центр духовної культури, 2004. – Вип. 40. – С. 221–232.
9. Андрушкевич Ф. Проблеми реформування університетської освіти в реаліях сьогодення / Ф. Андрушкевич // Гілея: науковий вісник : збірник наукових праць. – К. : ВІР УАН, 2011. – Випуск 43. – С. 382–389.
10. Бичко А. К. Національні аспекти філософської освіти в Україні / А. К. Бичко // Філософія освіти. – 2005. – № 1. – С. 210–228.
11. Уваркіна О. В. Націотворчий потенціал української освіти в умовах глобалізації : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10 / Уваркіна Олена Василівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т вищ. освіти. – К., 2012. – 32 с.
12. Уваркіна О. В. Освітній потенціал нації / Олена Василівна Уваркіна. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 382 с.
13. Арцишевська М. Р. Вихідні засади гуманізації змісту освіти / М. Р. Арцишевська // Матеріали міжнародної наукової конференції “Філософські проблеми гуманізації освіти”. – Одеса : ТОВ Студія “Негоціант”, 2003. – С. 34–35.
14. Швед М. Соціально-критична педагогіка в епоху постмодернізму / М. Швед. – Вісник Львівського університету. – 2011. – Вип. 27. – С. 3–12. – (Серія педагогіка).
15. Глоба Т. М. Виховання загальнолюдських цінностей як духовних надбань в українській школі / Т. М. Глоба // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : [зб. наук. праць]. – [гол. ред. Г. П. Шевченко]. – Луганськ, 2007. – Вип. 3. – С. 44–49.
16. Дзвінчук Д. І. Освітня складова соціогуманітарної політики держави / Д. І. Дзвінчук, А. В. Мазак,

- Г. Є. Стасюк // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – К. : ВІР УАН, 2011. – Випуск 44. – С. 465–468.
17. *Огнев'юк В. О.* Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку (світоглядно-методологічний аспект) : автореф. дис. д-ра філос. наук : 09.00.03 / В. О. Огнев'юк ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 36 с.
18. *Платон.* Теэтет / Платон // Собр. соч. : в 4 т. ; [пер. с древнегреч. Т. В. Васильевой] ; [общ. ред. А. Ф. Лосева, В. Ф. Асмуса, А. А. Тахо-Годи]. – М. : Мысль, 1993. – Т. 2. – С. 192–274.
19. *Аристотель.* Метафизика / Аристотель // Соч. : в 4 т. – М. : Мысль, 1976. – Т. 1. – С. 63–367.
20. *Хайдеггер М.* Положение об основании. Статьи и фрагменты / Мартин Хайдеггер ; [пер. с нем., глоссарий, послесловие О. А. Коваль]. – [пред. Е. Ю. Сиверцева]. – СПб. : Лаборатория метафизических исследований философского факультета СПбГУ ; Алетея, 2000. – 290 с. – (Метафизические исследования. Приложение к альманаху).
21. *Кант И.* Критика практического разума / Иммануил Кант. Сочинения : в 6-ти т. – [под общ. ред. В. Ф. Асмуса и др.]. – М. : Мысль, 1965. – т. 4. – ч. 1. – С. 311–501.
22. *Кант И.* Критика чистого разума / Имануель Кант ; [пер. з нім. та приміт. І. Бурковського]. – К. : Юніверс, 2000. – 504 с.
23. *Чижевський Д. І.* Нариси з історії філософії на Україні / Дмитро Іванович Чижевський. Філософські твори : в 4 т. ; [під заг. ред. В. С. Лісового]. – [передм. І. Валявко]. – [передм. В. Горський]. – К. : Смолоскип, 2005. – Т. 1. – С. 3–162.

Будз В. П., Гоян І. Н. Антропологічний, моральний і соціально-ідеологічний потенціал філософії в системі українського освіти і науки.

В статті досліджується антропологічний, моральний і соціально-ідеологічний потенціал філософії. На почві філософії на інструментальному рівні через дискурс інтегральних гуманних цінностей можна впливати на рішення конфліктних ситуацій в українській дійсності. Проблеми, які пов'язані з особливостями і перспективами українського освіти і науки і місцем філософії в них аналізуються в трудах таких українських учених, як В. Андрущенко, Ф. Андрушкевич, М. Арцишевська, І. Бидзюра, А. Бычко, Т. Глоба, Д. Дзвинчук, Л. Губерський, А. Евтодюк, В. Лутай, А. Мазак, В. Огнев'юк, Г. Стасюк, О. Уваркіна, М. Швед.

Ключевые слова: антропологічний потенціал філософії, моральний потенціал філософії, соціально-ідеологічний потенціал філософії, українське освіта і наука.

Budz V. P., Goyan I. N. Anthropological, Moral and Social and Ideological Potential of Philosophy in the System of Ukrainian Education and Science.

Anthropological, moral and social-ideological potential of philosophy is investigated in the article. On the basis of philosophy at instrumental level through discourse of integral human values it is possible to influence on the decision of conflict situations in Ukrainian reality. Problems which are related to the features and prospects of Ukrainian education and science and the role of philosophy is analysed in works of such Ukrainian scientists, as W. Andrushchenko, F. Andrushkevych, M. Arzyshevska, I. Bidzuyra, A. Bychko, T. Hloba, D. Dzvinchuk, L. Huberskiy, A. Evtoduyk, W. Lutay, A. Mazak, W. Ohnevuyk, H. Stasyuk, O. Uvarkina, M. Shved.

Keywords: anthropological potential of philosophy, moral potential of philosophy, social and ideological potential of philosophy, Ukrainian education and science.